

POLGÁRI JOG

A H. T. 80. §. utolsó bekezdésének helyes értelme.

Irta: Dr. Tóth György, a Kúria bírása.

I. A viszonylagos bontó-okok elvi szempontjai.

A magyar bírói gyakorlat a jogászi közvéleményt annyira hozzászoktatta a H. T. 80. §. utolsó bekezdésének a házasság bontásánál való alkalmazásához, hogy a szakajtó feltűnő jelenségként kezeli a Kúria gyakorlatának olyirányú kifejlődését, amely a H. T. 80. §. utolsó bekezdését a *kereset elutasításának* megalapozására veszi igénybe.

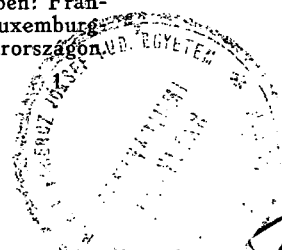
Ez a kérdés sokkal szélesebb körű és sokkal mélyebben járó, semhogy ezt a jogtörténeti háttér megvilágítása és az összehasonlító rendszer alkalmazása nélkül tisztán láthatnók és megnyugvást keltsen megfejtethnők. A törvény szóhangzata oly ethikumot rejt magában, amely a döntés tárgyául szolgáló házasság intézményével benső kapcsolatban van és ezért nem elég a törvény szóhangzatát külső habitusában szemlélni, hanem a házasság lényegének belső tartalmával kell a törvény szóhangzatát telíteni.

A kérdés tisztán látásánál nem szabad elzárkózni annak a kiemelésétől sem, hogy a kérdés tárgyánál: a házasság intézményénél világnézeti szempontok csapnak össze. E világnézeti szempontoknak még vallási árnyalódásai is vannak.¹⁾

¹⁾ A házasságkötés anyagi kellékein (a házassági akadályokon) kívül a házasságkötés formája tekintetében az európai államok a legszertelenebbnek látszó formákat alkalmazzák, azonban mindezek az egyes országok társadalmi fejlődésének irányában találják érthető indító okokat.

a) Az egyházi házasságkötés rendszere áll fenn: Ausztriában, Spanyolországban, Portugáliában, Dániában, Norvégiában, Szerbiában és Görögországban. A titokzatos Oroszország egyházi házasságkötési rendszere egyenes vonalban átsapott a másik végletbe: a szovjet-házasságkötésbe. Jellegetes azonban, hogy Szerbiát és Görögországot kivéve, az előbb említett államok *kisegítő* intézményként a polgári házasságot is elismerik, ha a felekezeti lelkes hiányában az egyházi házasságkötés nem vihető végbe.

b) A kötelező polgári házasság intézménye van érvényben: Franciaországban, Olaszországban, Belgiumban, Hollandiában, Luxemburgban, Németországban, Romániában és 1895. X. 1-től Magyarországon.

A mai állapotok közepette, szerintem, az észlelhető zavaros felfogások arra vezethetők vissza, hogy a modern technika vívmányai által a világ minden részéből szerzett felületes ismeretek téves képzeteket váltanak ki, mert hisz nehéz a külső formáság alatt a fajok, vallások hatásának évezredes különbözőségét megfelelő megvilágítás nélkül még csak sejteni is. Néha megdöbentők azok az összehasonlítások, amelyek az évezredes kultúrdifferenciák figyelmen kívül hagyásával történnek. Az emberek mélyebb gondolkozás nélkül nem igen veszik észre, hogy a technika egyenlősítő ereje a lelki-életet nem képes magával ragadni, hanem csak könnyíti a lelki-élet jövő kialakulásának útját. A lelki élet átalakulása nem tudja követni a technika iramát.

Ha ezt a szót kimondom: házasság, nagy általánosságban mindannyian a férfi és nő erkölcsi kapcsolatát értjük alatta. De minő más erkölcsi tartalma van a mohamedán, a hindu, a buddha és más nagy kultúrkörök házasságának, mint a nyugateurópai kultúrkör házasságának. És a nyugateurópai kultúrkörben, ebben a történelmi fejlődés által tagolt kicsiny Európában is mennyire más lélektana van a katolikus államok, vagy az északi protestáns államok házasságának. Ez a sokféleség azután kiütközik a házasságkötés formájában és a megkötött házasság felbontásában s illetve az elválasztásban: a mensa et thoro.²⁾

Magyarországon, a felekezetek sokfélesége folytán, úgy a

Szerbiában a reformok homlokterében áll: a polgári házasság bevezetésének kérdése. Amerikában: Argentína és Brazília fogadták el a kötelező polgári házasságkötést.

c) Fakultatív rendszer, tehát a felek tetszésétől függően: akár az eügyházi, akár a polgári házasságkötés áll fenn Angliában és Északamerika igen sok államában. Az angolszász faji sajátosság ezt megengedhette, mert a vallásos lelkiület elég egységes maradt.

d) Formátlan házasságkötés rendszere van elfogadva Skóciában és Északamerika számos államában.

Itt a felek bármely alakban, tehát tanúk előtt, vagy tanúk nélkül történt megegyezése házasságot eredményez, ha ehhez a házassági együttélés járul.

Ez a formátlan házasságkötés a háború előtt divathóbortként Németországban is fellépett volt, de az állami házasságkötéssel szemben ez mégis csak ágyasság maradt. Más a skót becsületesség és puritánság. Itt ez egyszerű formát az ünnepélyesség teszi a közvélemény előtt nagy erkölcsi erővé.

A gretna-greeni romantikus házasságkötéseknek a Skóciában érvényes házasságkötési forma a törvényes alapja. A skótok a házasság intézményének a megbecsülésével tették erőssé ezt a házasságkötési formát; az angol és más külföldi romantikusok a reájuk irányadó törvény kijátszására használták fel.

²⁾ A házasság felbontását nem engedő államok alkalmazzák ezt a formulát. Nevezetesen: Olaszország, Spanyolország, Portugália és a g.-keleti vallású: Görögország és Szerbia. Európán kívül a katolikus vallást követő államok. Ausztria — már csak a katolikus vallásúakra korlátozva tartotta fenn e formulát.

házasságkötésnek, mint a bontásnak és elválasztásnak oly sokfélesége volt gyakorlatban, hogy a *megkötés* alakjának *egysége* állami szempontból önmagában parancsolólag követelte a sokféleség megszüntetését.

A házasság felbontása kérdésében jelentkezett többféle egyházi és a részleges polgári bíráskodás helyébe is az egységes állami bíráskodás behozatala magasabb nemzeti szempontból elodázhatatlan volt.

Szilágyi Dezső szerint: Az a nemzet, amely a házassági jog terén a nemzetiségi és vallási különbségeknek tág teret nyit és a házasság állami rendezéséről lemond, az összeforrasztás nagy tényezőjét utasítja el magától. Ha az élet legfontosabb és alapvető intézménye nem az államhatalomból közvetlenül nyeri szabályozását, ha az ezen intézményből keletkező vitás kérdéseket nem az államhatalom közegei intézik: úgy az állam saját hivatása terén háttérbe szorul.

A vallási felfogásoknak jogosultságát, szabad fejlődését, érvényesülését a törvény nem érintette és nem is szándékozott csorbítani. A törvény alapmotívuma cseng ki tehát e szavakban: A törvény abból indul ki, hogy az állami szabályozás alá a házassági viszonyoknak csak *jogi oldala*, csak polgári jogrendje tartozik.

Elismeri, hogy a házassági viszonyoknak van vallási oldala is. E vallási momentumokat nem teszi a törvény szabályozás tárgyává. A házassági viszony ezen oldalát egészen az egyház körébe esőnek tartja.³⁾

De a nagy codificator logikai okszerűséggel eljutott kérdésünk magjához:

Habár a javaslat a házasságot polgári mivoltában tette szabályozás tárgyává, az korántsem jelenti azt, mintha a házasságot közönséges magánjogi ügyletnek tekintené és ennek megfelelőleg alkotná meg keletkezésének és megszűnésének feltételeit.

Ellenkezőleg; folytonos tekintettel van a házasság természetére és kiváló figyelemben részesíti annak *erkölcsi vonatkozását*. Ennek megfelelően alkotta meg az akadályok rendszerét és a *házasság erkölcsi intézményi jellegének kiváló méltatásával állapította meg a házasság felbontásának feltételeit is.*⁴⁾

³⁾ H. T. 149. §.

⁴⁾ A házasságkötés szempontjából a mohamedán vallás bevettnek nyilvánítása az 1916: XVII. t.-c. által — azt a korlátozást is magában rejtette, hogy a monogám házassági rendszerben a mohamedán is egynejtű kellett, hogy maradjon. A bevettnek nyilvánítás előtt a mohamedán férj közjegyzői okiratban mondott le arról, hogy a „seriat” törvény szerint megengedett többnejűséget nem fogja Törökországba való visszatérés esetében se gyakorolni.

II.

A házasság felbontásának magyar szabályozása bármely szempontból csak akkor lehet tárgyilagos kritika tárgya, ha a nyugateurópai kultúra keretében ismert házasságbontási rendszerek alapelveivel teljesen tisztában vagyunk.

A nyugateurópai házassági jogokat befolyásoló katolikus egyházjog a világháború kellős közepében életbeléptetett *codex juris canonici* 1118. §-ban — az állami szabályozásokra való tekintet nélkül — az egyház souverain hatalmánál fogva vallja:

Matrimonium validum ratum et consummatum nulla humana potestate nulla que causa, praeterquam morte, dissolvi potest.

Ott tehát, ahol a katolikus egyházi bíraskodás joghatályos, a *codex juris canonici* további részletes rendelkezései az irányadók.⁵⁾

Az európai államok, amint a házasság kötésénél, úgy a házasság felbontásánál is a legkülönfélébb rendszereket fogadták el az egyes népek erkölcsi felfogásának folyományaként.

a) A canon-jogi elv szemmeltartásával az egyszer érvényesen megkötött házasság bíróilag felbonthatatlan: az olasz, spanyol, portugál törvények értelmében. Ausztriában a katolikusoknak nincs megengedve a bontás, de az úgynevezett: *Dispensche* itt változást hozott be.⁶⁾

Ezek az államok is azonban az ágytól- és asztaltól való elválasztást megengedik.

b) A házasság felbontása és az ágytól s asztaltól való elválasztás egymás mellett nyerne alkalmazást: Magyarországon, Franciaországban, Belgiumban, Hollandiában, Dániában, Norvégiában, Görögországban, Angliában.

Jellegetes, hogy a latin fajok államaiban az egyházi jog alapelve dominál, Franciaországot kivéve.

A középeurópai államok és az északi államok nagy általánosságban egy csoportba foghatók össze.

A Balkán-államok közül Románia a német jogi befolyást sokban engedte érvényesülni. Ellenben a görög-keleti Szerbia, Görögország, Bulgária és korábban Oroszország egyirányú rendszerhez tartoztak.⁷⁾

⁵⁾ A magyar állam a házasság kérdését az állami szabályozás körébe vonván, ezzel az *állami souverainitás* folyományaként kizárta, hogy e területen a *codex juris canonici* rendelkezései irányadók legyenek. Az állami polgári egyenjogúság magasztos elvét sérti minden ettől eltérő álláspont erőszakolása. A mohamedán se folytathat Magyarországon többnejűséget.

⁶⁾ Amerikában: a mexikói, argentiniai és brazilai törvényhozás a házasság felbonthatatlansága álláspontján van.

⁷⁾ A nemzetközi magánjogok részletezései érdekes kaleidoscop változatokat mutatnak.

c)⁸⁾ A házasságkötésnél, amint láttuk, pusztán a felek akaratkijelentésén és közös háztartásban élésen nyugvó formátlan-ság igen szűk területen van még érvényben Európában. (Skócia.)

A felek közös akaratkijelentésén nyugvó bontás már szélesebb területen jutott érvényhez.

a) Belgium, Luxemburg, Románia (régí területén), Dánia, Svédország, Norvégia megengedik a felek megegyezésén nyugvó bontást.

β) Agytól és asztaltól való elválást engednek a felek közös megegyezése alapján: Ausztria, Olaszország és Hollandia.

γ) A közös megegyezést a házasság megszüntetésének alapjául nem fogadják el: Franciaország, Németország, Anglia, Svájc, Spanyolország, Portugália és Magyarország.

E szemlélődés igen jellegzetes eredményt mutat. Az északi államok protestáns lakossága a higgadt faji sajátosság feltétele mellett elmegetett a felek közös akaratkijelentésén nyugvó bontásig, mert vesztélyt nem rejtett magában. Ezzel szemben a középeurópai államok az ország alapját képező házasság fennállását nem merték a túlhajtott öncélúságot követő polgárok megegyezésére bízni.⁹⁾

Belgium és Luxemburg sajátos szociális fejlődése sokat megmagyaráz.

A Balkánon Románia (a régí területén) elfogadta a felek közös megegyezésén nyugvó bontást, azonban az ottani társadalmi viszonyok különleges megbírálás alá esnek.

III.

A továbbiakban a bontás okainak az összehasonlító ismeretetésével kellene, hogy foglalkozzam, azonban ez túl-messze vezetne céloimtól.

Most a figyelmet arra kívánom koncentrálni, hogy a ma-

⁸⁾ Románia a trianoni szerződés után a csatolt részek magán-jogát érvényben tartotta. Ezeken a részeken az előző házassági jog van érvényben.

⁹⁾ A fajok és vallások nagyobb kevertisége is állampolitikai raionként az egyéni akarat korlátozása felé terelte a középeurópai államokat. Jellegzetes eset: „Hogy társadalmilag mit engedhetek meg magamnak — azt nem felperesek fogják részemre előírni és nálam sokkal előkelőbb születésű és társadalmi állású, sőt nemcsak hazánk, hanem a világ történelmében szerepet játszott számos nagy ember is került már abba a helyzetbe, hogy nem tudott a házassági kötelék kereteibe beilleszkedni és a jogerkölcs által abhorreált mellékcsaládot tartott fenn anélkül, hogy bárkinek eszébe jutott volna az illetőt gondnokság alá helyezettetni. Éspedig olyan helyen, ahol keresztény valláserkölcsei szabályok uralkodtak, amelyek reám, mint zsidóra, talán nem is minden vonatkozásban kötelezőek.” (P. III. 1022/1932.)

gyar törvényhozás — a középeurópai törvényhozások módjára — az abszolút (feltétlen) bontóokokat (76—79. §.) élesen elkülöníti a 80. §-ban meghatározott relativ (viszonylagos) bontóokoktól.

Ez rendszerbelileg azonos azokkal a külföldi törvényhozási intézkedésekkel, amelyek a bírói cognitiónak a *bontás kérdésében* teret engednek.

A magyar törvény egész világosan ezen az úton haladt, amidőn kifejzi:

„A külföldi törvényhozások sem elégedtek meg az általános elfogadott *concrét való-okok* (bontó-okok) megállapításával, hanem szükségesnek tartották a bírói attributumnak szabadabb mozgást biztosítani, hogy annak segítségével a törvény útmutatása szerint a házasság oly esetben is felbontható legyen, midőn az egyik házassfélnek kötelességellenes magatartása következtében *lényegében megsemmisült* s annak fenntartása az *ártatlan félre* nézve céltalan és igazságtalan szigort tartalmazna.¹⁰⁾

Ezen felül a javaslat felbontási rendszerének alapeszméjéhez híven a H. T. 80. §-ban megállapított bontóokok lényegét ahhoz kötötte, hogy azok a házastársak *vétkes* magaviseletén sarkalljanak és hogy a házassági viszonyra való hatásuk tekintetében *egyvonalba legyenek helyezhetők a feltétlen bontó-okokkal*.

Ez a bírói cognitio alá eső *feldultságban* jut kifejezésre. Ez a gyakorlatban a különböző házaselek egyéniségének megfelelő relativitás.

A H. T. 80. §. utolsó bekezdésének helyes megértése szempontjából szükséges még tisztázni a H. T. 80. §-ban foglalt viszonylagosság (relativitás) elvével szemben — a H. T. 81. §-ban nemlegesen szabályozott beszámítás (compensatio) kérdését is.

Az utóbb hivatkozott törvényhely II. bekezdése kimondja:

Az a körülmény, hogy a felbontást kérő házassfél ellen is forog fenn bontóok, a kereseti jogot ki nem zárja.

E tételben a magyar törvényhozás liberalizmusa van megörökítve.

A büntetőjog retorsios rendszere (fogat-fogért, szemet-szemért) cseng ki a canonjog eme rendszeréből: *paria delicta mutua compensatione telluntur*.

Ez azután a német világi és az egyházi házassági jogokba is átment oly alakban, hogy: mindkét házassfél vétkessége esetén

¹⁰⁾ Ha ezt a gondolatot megfigyeljük, a favor matrimonii-vel szemben csak az *ártatlan fél* igényelheti a kötelekből való szabadulást. A *mindkét fél vétkessége* az intézmény szempontjából nem *méltánylást* érdemlő mozzanat!

a házasság felbontásának nem volt helye. Ennek a legsúlyosabb esete: a házasságtörés volt.¹²⁾

Az indokok azonban helyesen emelik ki, hogy amely rendszer a compensatio álláspontjára helyezkedik, az következetesen nem állapodhatik meg a házasságtörésnél, hanem az egyszer elfogadott alapon azt a felbontási rendszer *egész területén* meg kell honosítania. Erre azonban egyetlen törvényhozás sem vállalkozott.

Epen ezért a magyar javaslat a *compensatio kérdését* teljesen elutasította, amidőn kimondotta, hogy: az a körülmény, hogy a felbontást *kérő fél ellen is* forog fenn bontó-ok, a *kereseti jogot* ki nem zárja.

Ez a tétel áll a H. T. 80. §-ban szabályozott viszonylagos bontóokokra is.

Ennek a tételnek a folyománya a H. T. 85. §. II. bekezdésének az a rendelkezése, hogy az alperes által viszontkereset is emelhető s ekkor:

Ha viszontkereset folytán mindkét házastárs hibájából történt a házasság felbontása, a bíró mind a két házastársat vétkesnek nyilvánítja.

Viszontkereset nélkül is kérheti alperes, hogy a házasság felbontása esetében a felperes is vétkesnek mondassék ki, ha ellene bontóokot igazol. (III. bekezdés.)¹³⁾

Ezek a szabatos és világos rendelkezések kétségtelenné teszik, hogy a magyar házassági jog-bontási rendszerében compensatióról (beszámításról) csak negatív értelemben eshetik szó. Compensatióról az objektív kritika nem beszélhet, mert a magyar bírói gyakorlat a törvény világos rendelkezésénél fogva erre az egyházi és német particuláris jogterületre nem tévedt.

A compensatio elvétől teljesen különálló relativitás elve azonban a viszonylagos bontóokkal kapcsolatban a magyar házassági törvény vétkeségi rendszeréből okszerűen foly.

¹²⁾ A részletekben ezeket a variánsokat találjuk:

1. A szász polgári törvénykönyv szerint, ha mindkét fél házasságtörést követett el, vagy ha az egyik házasságtörést, a másik természetelleni fajtalanságot, kettős házasságot, vagy megfertőzést követett el, a házasság felbontása nem volt kimondható.

2. A porosz Landrecht kimondotta, hogy: a nő, ki házasságtörést követett el, nem védekezhetik azzal, hogy férje ugyanoly cselekményben vétkes. (II. R. 1. c. 671. §.)

3. A magyar felekezeti egyházjogok hasonló elveket juttattak kifejezésre.

A görögkeleti egyház jogában általános szabály volt, hogy aki a házasság felbontására ugyanoly okot szolgáltatott, mint házastársa, a kereseti jogát eljátszotta. (A részleteket lásd: Grosschmid Benő: A házassági törvény, 1908. Bp.)

¹³⁾ A H. T. 85. §-ra vonatkozó cikkeim:

1. Az igazság küzdelme a törvényszöveggel. Magyar Jogi Szemle: 1927., 283. l.

A relativitás kérdése, az Einstein után közhasználatúvá vált relativitás elmélete nélkül is, benne volt a jogi műnyelvben, csak hogy itt: individualisationak nevezték. Az emberi társadalom szerencsétlen bolygóegyede, ha nem a kijelölt pályát futja, beleütközik az állam jogrendjébe s az ő egyéniségéhez viszonyítva állanak be a következmények.

A H. T. 80. §. viszonylagos bontó-okainak fennforgása esetén a relativitás lép előtérbe: a 80. §. utolsó bekezdésében foglalt rendelkezés folytán.

És erre a relativitásra, a compensatio keresetszűntető elvének elutasítása folytán a törvényhozó maga utal, amidőn egyidejűleg arra is útmutatást ad: ha a felperes a házasság felbontását a H. T. 80. §. alapján kéri, kikerülhetetlen lesz annak mérlegelése, vajjon valóban elviselhetetlenné vált-e a házassági együttélés *azon fél részéről, ki maga is megszegte hitvestársi kötelességét.* (Indokok.)

Ebből az okból tartózkodott a javaslat annak kijelentésétől, hogy a compensatio általában nem vétetik bírói figyelembe s csupán a kereseti *jogot megszüntető hatályának* tagadásával fejezi ki elvi álláspontját. (Indokok.)

Ezekből vaskövetkezetességgel foly, hogy a bontókeresetben és viszontkeresetben érvényesített bontó-okok compensálásáról szó nem lehet.

Ellenben a viszonylagosság elve folytán a *feldultság* kérdésénél megvizsgálandók a bontást kérő fél házastársi tényei is, mert a bontást kérő fél vétlen (ártatlan) vagy legalább is kevésbé vétkes kell, hogy legyen.

A társadalom erkölcsi rendje nem bírja el, hogy olyan egyén kérje házastársának vétkessé nyilvánítását, aki a házassági viszonyt lényegében maga dulta fel.¹¹⁾

2. A viszontvétkesség kérdése anyagi jogi megvilágításban. M. Jogi Szemle, 1928., 61. lap.

3. *Megbeszélések: „Magánjog Tára”* 1927. évi kötetében: 49., 78., 137. lapokon.

Nem tartom fölöslegesnek reámutatni, hogy a házastársak összes életviszonyai mennyire nem nyerhettek bírói értéklést abban az időben, amikor a Kúria még csak a keresetlevél szerinti *alperest* tekintette a viszontvétkesség érvényesítésére jogosítottnak.

Most már reámutathatók, hogy kezdetben szakcikkeim kellemetlen félreértésekre adtak okot s ma a szakcikkeimben elfoglalt álláspontomat a 878—881. sorsz. elvi határozatok tették kötelező szabállyá.

Előttm ezek a kérdések a törvény rendszeréből folyó problémamentes egyszerű tételek voltak.

¹¹⁾ Idevonatkozólag a német B. G. B. 1568. §-ra vonatkozó német gyakorlatra utalok — a nagyon érdekes magyar casuistikán felül.

Staudinger a viszonylagosság hatóerejét ekként foglalja össze: ... kein Verhalten eines Ehegatten so beschaffen ist, dass es unter allen Umständen, oder unter keinen Umständen als Scheidungsgrund im Sinne des §. 1568. verwertet werden könne (IV./I. 750. l.).

IV. Gyakorlati szempontok.

A törvény rendszerének ismerete után a kérdés kevés szót igényelne gyakorlati nézőpontból, azonban a szakajtó a gyakorlati döntésekkel szemben helytelenítő álláspontot foglalt el.¹⁴⁾

A Kúria döntéseinek indokolását gondos vizsgálat alá véve,

A bírói gyakorlat helyes értéklése tekintetében nem szabad szem elől téveszteni, hogy a bíróra nézve a favor matrimonii törvényből folyó szempont (Pp. 670. §.) és nem a bírói szigort jelentő állásfoglalás. Példásképp szólva: a büntető bíró kétség esetén a Bp. 326. §. 2. pontja értelmében felmentőleg határoz. A bontóperi bíró a bizonyítékok értéklése tekintetében a házasság fennmaradását kell, hogy előtérbe helyezze.

¹⁴⁾ Dr. Wagner L. „Bírói szabad mérlegelés és a házasság védelme” c. cikkében ezt mondja: „Bizonyos, hogy a házasfelek *vétkesége* dacára is lehet még az államnak, a társadalmi rendnek, sőt egyes esetekben talán a feleknek maguknak is érdeke, hogy a házasság fenntartassék, de ezt nekik maguknak kell belátni, *a bíróság nem gondolkodhat helyettük, de nincs is meg erkölcsileg a joga hozzá!*” (Polgári Jog, 1930. évi. 65. old.)

Nem kívánok ehhez a tömör egybefoglaláshoz megjegyzést tenni, azonban a mai jogrendben az állam bírói hatalmának erkölcsi alapját tagadásba venni, talán több, mint asszonyias merészség!

Íj. dr. Szigeti László: „A házassági törvény 80. §. a) pontjához” címen foglalkozik a kérdéssel. („Polgári Jog”, 1930., 396. lap.)

Már a cím is hibás. Nem az a) pontot taglalja, hanem az utolsó bekezdésben szabályozott feldultságot, amely az a)—d) pontokra egy-egyesen áll.

A feldultság kérdése szerinte: „nem *jogászi*, hanem lélektani és társadalmi probléma”. A H. T. 80. §-ban szabályozott relatív bontóokok „feldultságot” kiváltó hatásában természetesen benne vannak a lélektani és társadalmi mozzanatok, de azért a törvény szerkezetében a „feldultság” jogi fogalom marad. Mindaddig tehát, amíg jogászok fogják alkalmazni a törvényt, nem „psychiáterek” és „sociologusok”, hanem „juristák” problémája fog lenni minden 80. §-os bontási eset. A törvény a bíróság döntésétől függően szabályozta a feldultság fenn, vagy fenn nem forgását. A feldultság subjectiv érzésével szemben a „házasság az objectivizált jog alapján bontható fel”, különben a felek akarata döntene. Dr. Wagner L. elől említett cikke ezokból törvényértelmezési eszmecserére alkalmatlan.

A tételes jog helyes alkalmazásánál figyelmen kívül kell hagyni ugyanis azt, hogy: miképpen lehetett volna a típuseseteket szabályozni és hogy mikép kellene (de lege ferenda) rendszerezni. A jogállam bíróságától a legtöbb, amit a törvény alkalmazásánál megkívánni lehet, hogy a törvényt a korszellem irányvonalában igyekezzen alkalmazni. A továbbmenő követelményeket már csak a törvényhozó hatalommal szemben lehet felállítani!

Ezekkel az egyénieskedő állásfoglalásokkal szemben dr. Hajnal Henrik ügyvéd a Civiljogászok 1933. évi február havi felolvasó ülésén a magyar házassági jog rendszerének szigorú szemmel tartásával bírálta a Kúria gyakorlatát s épen ezért megállapításai helytálló. Mindkét fél vétkes magatartása esetén utal dr. Malonyai Bélának a J. K. 1930. évi — számában megjelent cikkének állásfoglalására.

A házassági perjog keretére vonatkozó gyakorlatot is fejlett jogászi érzéssel és helyes meglátással ismerteti a Polgári Jog 1933. évi 3. számában.

ügy véljük, hogy a jelenlegi bírói gyakorlat iránya teljesen congruens a törvény célkitűzésével és a törvényi rendelkezés helyes értelmével.¹⁵⁾

Az általam átnézett határozatgyűjtemények a múltban nem közöltek oly irányú döntéseket, amelyek a H. T. 80. §. utolsó bekezdése alapján a *keresetet elutasították*, ha a kérő fél *magas vétkes*. Nem merném állítani, hogy a Kúria szaktanácsának a múltban (a háború előtt) e kérdésben mi volt a szigorú jogi felfogása, mert az irattár felkutatása nehézséggel jár s ekként a nem közölt határozatok nem szolgálhatnak felhasználható ér-
vül. Talán úgy lehetne kifejezni, hogy a Kúria legújabban éles különböztetéssel dönti el a H. T. 80. §. utolsó bekezdése alá vonható eseteket.

A döntések indokolása, épen a relativitás folytán, sokszínű s ezért nagyon jól meg kell figyelni, hogy minő árnyalati különbség mutatkozik a különböző határozatok indokolásában. Itt csakugyan a bírói cognitio az esetek és egyének sajátosságához igazodva érvényesül.

A legutóbbi hónapok döntéseit is figyelembe véve, kétségtelen bizonyossággal megállapítható, hogy: a m. kir. Kúria újszerűnek nevezett azt az álláspontját, hogy *a mindkét fél vétkes magatartása* esetében a bontást kérő peresfelek keresete nem feltétlenül vezet bontáshoz — ma is vallja.

Épen ezért nem gondolnám, hogy a *budapesti* ügyvédi kamara 1930. évi jelentésében kellő szabotossággal szólana ekként: megnyugvással állapítjuk meg, hogy a m. kir. Kúriának házassági bontóperekben követett gyakorlata az elmúlt év folyamán a H. T. 80. §-nak alkalmazása körül *megváltozott* és *eltért* attól az álláspontjától, hogy *mindkét fél* vétkesége esetében a házasság felbontása nem foghatna helyet úgy, mint abban az esetben, ha csak az egyik fél vétkes.¹⁶⁾

A kamara e jelentésével szemben 1931. és 1932. évi határozatok igazolják, hogy a Kúria *elvi állásfoglalását* ma is tartja.¹⁷⁾

A törvény szellemével egybevágó gyakorlati esetek lényegére nézve azonban a helyes kritika szempontjából szükségesnek vélem a következőket kiemelni.

A Kúria döntéseinek indokolásából nem mindig lép markánsan előtérbe, de a döntés súlypontja mégis azon a tételen nyugszik, hogy: *mindig* a bontást kérő fél *ellentele terhére* kell,

¹⁵⁾ Kifejtésem tisztán jogírói álláspont, anélkül, hogy a Kúria szaktanácsának állásfoglalásával való azonosításra alapot nyujtana.

¹⁶⁾ Ügyv. Kam. Közlöny 1931. I—II. hó 1—2. sz. 101. oldal. Az 1931. évi jelentés a vonatkozó gyakorlatot nem érinti.

¹⁷⁾ E kérdésben nyíltan bevallhatom, hogy e joggyakorlat kialakulásának előmozdítója voltam.

hogy a feldultság fennforgásának megállapítására alkalmas tények fennforogjanak. a) A bontást kérő fél magatartásában jelentkező nagyfokú kötelességsértések a házasságot feldulhatják, a családot valósággal erkölcsi pocsolýába súlyeszthetik: ez mégsem vezethet bontásra, ha az ellenfél vétlen, vagy csak a feldultságot maga után nem vonó mérvben vétkes. A vétlen, vagy kevésbbé vétkes ellenfélnek akár erkölcsi, akár házassági vagyonyjogi szempontból lényegesebb lehet a házasság jogi fennállása, mint annak felbontása s ezért az ily fél bontási, vagy vétlenségi kérelmet rendszerint nem is terjeszt elő. Az ellenfél perbeli magatartása tehát belejátszik a döntések helyességének megítélésébe.¹⁸⁾

A vétkességi fok ugyanis különbözöen hat a házasfelek perbeli magatartásához képest.

Mindkét fél vétkessége esetében perjogilag háromféle helyzet fordul elő:

a) kereset és viszontkereset,

b) kereset és viszontvétkesség (858. III.) és végül

c) keresettel szemben az alperes csak bizonyítja a fölperes házastársi magatartását — ellenkérelem nélkül.

Az anyagi jog alkalmazása szempontjából a legegyszerűbb a c) alatti eset, mert itt a súlyosabb megítélés alá eső felperesi magatartás a bontásra alapul szolgálható feldultságot kizárja.¹⁹⁾

A b) alatti esetben a viszontvétkességi kérelem kifogás hatásával bírván, a súlyosabb megítélés alá eső fölperesi magatartás folytán elutasított kereset következtében a kifogás tárgyalanná lesz.

Az a) alatti eset a bírói cognitiót mélységesebb munkára késztetí. Ezek az esetek szoktak újabban a gyűjteményekbe belekerülni.

Mindkét fél kérvén a házasság felbontását, a feldultság kérdését mind a két félre nézve el kell dönteni.

Itt a házasfelek magatartásában a kezdeményezés, a házastársi kötelesség szándékos megsértésének módja, a házasfe-

¹⁸⁾ Ha a kereset elutasítható, mert az alperes terhére feldultságot kiváltó vétkesség fenn nem forog, akkor a viszontkereset elutasításának sincs akadálya, ha a felperes terhére feldultság kiváltására alkalmas vétkesség meg nem állapítható.

¹⁹⁾ Példa: 1380—1928. sz. per. A felperes-férj — nyomdász — már a házassági életközösség alatt szerelmi viszonyt folytatott és az életközösséget is ez okból szakította meg.

Az alperesnő sem viszontkeresetet, sem a H. T. 85. §. III. bekezdésében megszabott kérelmet nem terjesztett elő.

Az alperesnővel szemben is megállapítást nyert, hogy a különélés alatt 6 hétig szintén folytatott ágyassági viszonyt.

A Kúria elutasította a keresetet, mert a fölperes a feldultságra: a saját súlyosabb magatartása folytán nem hivatkozhatik. De bontott a 4257/1932. sz. ügyben, mert a felperes magatartása enyhébb volt.

lek egyénisége és cselekményeiknek egymással való kapcsolata jönnek bírói értékelés alá.

Ezek azok a kritika alá vett esetek, amikor a mindkét fél részéről fennforgó *vétkesség* dacára a Kúria nem bont. Nem bont: mert a *feldultságot* nem látja fennforogni.²⁰⁾

Itt azután belátás: bírói belátás kérdése, hogy a törvény értelmében a favor matrimonii mily súllyal bírjon. A nagyon laza erkölcsi viszonyok között lehet arra az álláspontra is helyezkedni, hogy az államérdek nem tűrheti, hogy az egyének a közerkölcsöt oly kevésbe vegyék, mint az ily esetekben előtárulni szokott.

Ez a nézőpont arra vezetne, hogy bármily nagyfokú — de mindkét részen fennforgó vétkes magatartás nyert is megállapítást: viszonylagosan ezeknek az egyéneknek a házasságát nem tekinti feldultnak.²¹⁾

Természetesen lehet, más nézőpontról szemlélve, azt is mondani, hogy ily egyének nem méltók arra, hogy a becsületes társadalom házassági intézményében éljenek.

Quid nunc? — töpreng a társadalmi züllöttséget szemlélő bíró.

Salus rei publicae! mondja a kritikus.

Ha mindkét fél terhére csak *csekélyebb súlyú* kötelességsértések forognak fenn: a feldultság hiányát mindkét féllel szemben könnyű megállapítani. Az elutasítás tehát megnyugvást hozhat.

A kereset és viszontkereset esetében e két szélsőséges színezés közé esnek azok az árnyalódások, amelyeket csak a bírói székben ülők érzékelhetnek. Az államérdek szem előtt tartásával a kölcsönösen támasztott perek a *felekre* végződhetnek elutasítással, de a házassági perekben a salus rei publicae fő-

²⁰⁾ K. P. III. 3226/1930. — Az alperes-nő a házassági életközösséget 1928. V. 3-án megszüntette, mert a felperes előző nap azzal gyanúsította meg, hogy őt az alperes meg akarja mérgezni.

A fölperesről pedig az alperes azt híresztelte, hogy nem kellett volna neki megnősülni, mert amikor vele érintkezni akar, tehetetlen. Kereset és viszontkereset elutasítása után — mindkét fél fölülvizsgálattal él.

Az életközösség visszaállítása céljából a perindítás előtt megjelent alperesnek a férj azt mondta: ha akarsz, itt maradhatsz, ha nem, elmehetsz.

Kúria: maguk a házasfelek se tekintették a kötelességsértéseket oly súlyosaknak, hogy a házasság *feldultnak* volna minősíthető. (1931. III. 11.)

b) A Kúria mindkét fél hibájából bont: ha a feldultságot meg tudja állapítani.

Ez ma a döntések irányvonala.

Azt, hogy ettől elhajlás lesz-e, vagy nem: a jövő titka.

²¹⁾ A házasfelek egyénisége és életviszonyai determinálják a döntést.

lötte áll az egyéni kiélésre jogosulatlanul törekvők magánérékének.

Első látszatra úgy tűnik föl, hogy a mindkét féllel szemben megállapított vétkesség esetében a bontás kimondandó volna.

Ez azonban csak impresszió. A kérdés rendszerbeli megvizsgálása nyilvánvalóvá teszi, hogy a H. T. 80. §-ban megsza-
bott viszonylagos bontóokra alapított perekben a *feldultságon*
fordul meg a per sorsa akkor is, ha nem csupán egyik él kere-
settrel, hanem mindkét fél kéri a házasság felbontását.²²⁾

A 878. számú elvi határozat értelmében a *vétkesség* kér-
dése csak egyidejűleg bírálható el!²³⁾

Ez az elv a házasság felbontására vonatkozó különleges:

²²⁾ Az nem szabad, hogy megtévesszen senkit, hogy *mindkét fél*
a bontást kéri. Ezen a réven a bíró a házasfelek összes életviszonyai-
nak csak egységesebb képét kapja, de a *tárgyi jog* szempontjából en-
nek súlya nincs. A *házasfelek* egyező akarata a relatív bontó okokat
nem teszi súlyosabbá, sem a törvényi „feldultság” fennforgását nyil-
vánvalóbbá. Ha mindkét fél bontási akarata sullyal birna, akkor mind-
két fél vétkessége esetében a H. T. 80. §. utolsó bekezdésének jog-
szabályszerűsége megszűnnék — s a házasfelek *akarata* lépne a tör-
vény helyébe. Akkor a H. T. 77. §-nak formalismusa is fölöslegessé
válna.

Mindaddig, amíg valaki a mai polgári társadalom rendjét a jövő-
társadalom bizonytalan rendjénél többre becsüli, az a házasság in-
tézmenyét nem támadhatja, nem gyöngítheti.

Azok a nyugati államok, amelyek a házasság felbontását nem
ismerik, a mai civilizációban nincsenek hátrább, mint a felek akara-
tától függő bontást elfogadó államok. Ez a kérdés a társadalmi fejlés-
lelkiségével van kapcsolatban. Ez a lelkiség a történelmi tagozódás-
hoz képest még a szomszédos államokban is más és más. A technika
a lelkiség távlatait nem csökkenti.

²³⁾ Ez elvi állásfoglalás gyakorlatilag az anyagi igazság érvé-
nyesülését éveken át nem tudta teljessé tenni, mert a Kúria sokáig
kítartott emellett a betűjogászkodás mellett, hogy a H. T. 85. §. III.
bekezdése alapján a vétkesség kimondását csak a *keresetlevél* szerinti
alperes kérhette. Idevonatkozó cikkeim a M. J. Szemlében láttak nap-
világot. Szakirodalmi állásfoglalásom a *perjogi* elvek alkalmazásának
irányában változást idézvén elő, az anyagi igazság jobban előre tör-
hetett. Ezt a helyes irányt a 879. sorsz. elvi határozat rögzítette meg.
A vonatkozó kérdések árnyalódásai vezettek a 880. sz. elvi határo-
zatra.

Vitás és megoldásra vár az a kérdés, hogy viszontkereset esetén
vagylagosan előterjeszthető-e a 85. §. 3. bekezdésére alapított kére-
lem. Szerintem perjogilag semmi akadályba nem ütközik.

Hosszú vajudás után jutott el a gyakorlat oda, hogy a H. T.
85. §. 3. bekezdésére alapított kérelem a fellebbezési eljárásban is
előterjeszthető (881. sz. elvi hat.).

Vitás, hogy ez a kérelem — a Te. 40. §-ra is tekintettel — a
fölvizsgálati eljárásban előterjeszthető-e?

Véleményem szerint — mivel az anyagi jog alkalmazására irá-
nyuló kifogás — előterjeszthető. Ez foly a 878. sz. elvi állásfoglalás-
ból is.

szabályok folyománya. A Pp. 682. §-a szerint a házasság érvénytelenségét és felbontását, nemkülönbén az elválást kimondó ítélet ellen... perújításnak nincs helye.

A vétkeesség kérdésének ez egyidejű és egységes elbírálása mit sem változtat a fölperes által és az alperes által érvényesített bontókereset anyagijogi megbírálásán. A két keresetben részletezve külön kell elbíralni a bontóokok fennforgását és azoknak a házasság feldultságára való hatását.

A fölperes keresete folytán az alperes vétkes magatartása önmagában kell, hogy alkalmas legyen arra, hogy a házasság a *fölperesre* nézve feldultnak legyen tekinthető. És viszont, az alperes viszontkeresete folytán a fölperes *vétkes* magatartása kell, hogy oly súlyos legyen, hogy a házasság az *alperesre* nézve elviselhetetlenné váljon.

A H. T. 80. §-ban megszabott relatív bontóokok érvényesülésének ez a szükségszerű szétválasztása — a házasfelek összes életviszonyainak figyelemvétele dacára — nem mellőzhető, hacsak a törvény rendszerbeli szabatoságát figyelmen kívül nem hagyjuk.²⁴⁾

A mindkét fél terhére fennforgó bontóokok bírói értékelése a H. T. 80. §. utolsó bekezdése esetében sem változik — mert nem változhatik.

Ha tehát a fölperes keresete külön elutasítható azért, mert az alperes vétkes magatartása *reá nézve* a házasságot nem dülhatta föl és az alperes viszontkeresete szintén elutasítható, mert *reá nézve* a házasságot a fölperes magatartása nem dülhatta föl: akkor a bíró nincs elzárva attól, hogy egyidejű elbírálás esetén is a kereseteket elutasítsa.

A fent kifejtettek folyományaként az *a)* csoportba eső ezek az esetek *b)* és *c)* csoportbeli keresetektől csak annyiban különböznek, hogy a peresfelek összes életviszonyaiból a házasfelek egyes tényeket bontóokul érvényesítették, de ez a *feldultság* kérdése szempontjából csak kvalitatíve más, de nem kvantitatíve. Úgyanaz a tény a H. T. 85. §. 3. bekezdésében meghatározott kérelem esetében is a feldultság kérdésében kvantitatíve ép úgy hathat, mint viszontkereset esetében kvalitatív — vonatkozásban.

A német judicatura a H. T. 80. §-val egyező 1568. §. gyakorlati alkalmazásában teljesen azonos állásponton van, mint a Kúria gyakorlata. A középeurópai kulturközösségben a család-

²⁴⁾ A házassági vagyoni jog kérdései a *vétkeesség* kimondásához igazodnak s ma már a bontópereket a vagyoni érdekek mozgatják.

A nők szívesen szabadulnak a házassági kötelekből busás nőtartás esetén. A férjek is vállalnák a bontást —, ha a nőtartástól szabadulhatnak. Ezek a vagyoni jogi kérdések élezzik ki a bontóokokat.

erkölcsi vonatkozások nagyon szétágazó megítélésére csak radikális eltolódások esetén lehet kilátás.²⁵⁾

A magyar házassági törvénnyel azonos elveken nyugvó német polgári törvénykönyv 1568. §-nak gyakorlati alkalmazásánál az egységes nyugateurópai kultúra folyományaként ugyanazokat a nézőpontokat látjuk érvényesülni, mint a H. T. 80. §-ával kapcsolatban a magyar judicaturában.

A szigorú *compensatio* (H. T. 81. §.) alkalmazása nélkül is a bontást kérő fél *egyéni magatartása* — viszontkereset és viszontvétkesség esetében — sem hagyható figyelmen kívül.

Ha sem a fölperes által, sem az alperes által érvényesített bontóokok a házasság feldultságára nem alkalmasak: a kereset elutasítandó. A német irodalom álláspontja szerint erre az eredményre kell, hogy vezessen a favor matrimonii elve alapján az is, ha: „*nicht mit Sicherheit festgestellt werden kann, ob für die Zerrüttung das Verhalten des Klägers, oder das des Beklagten kausal war.*“

Die Zerrüttung muss durch die Handlungsweise des *Beklagten* herbeigeführt sein: Erfordernis des Kaustalzusammenhangs.

Mangels dieses Kaustalzusammenhangs ist die Anspruch auf Scheidung nicht begründet.

Mindezek szerint a mindkét házasság *vétkes* magatartása sem vezethet bontásra, ha a feldultság legalább akár az *egyik, akár* a másik, akár mindkét fél magatartásából meg nem állapítható.

Ez a feldultság azonban a házasság subjectív érzésétől függetlenül — a H. T. 80. §-a értelmében a bíróság *megállapításától függ*. Ez a megállapítás pedig a törvény értelmében, a mi

²⁵⁾ A jövőt az szabja meg, hogy a Marxismus keletről vissza tud-e csapni nyugatra: megszületésének és kifejlődésének földjére, hogy a régi kultúra helyébe a bolsevista kulturát erőszakolja a tömegre, vagy az erkölcsi züllöttség a Spengler—Frobenius jósolta lassú kulturhaladás tünete. Kayserling a nyugateurópai nemzetek fiatalságára való utalással újabb fellendülést vár. Az egyesek — a fajok harcában — sok szenvedésen, vagy tobzódáson keresztül elpusztulhatnak, de az erős, erkölcsös fajok tovább élnek. A nemzetek erkölcsi és fizikai ereje a család erkölcs talajából nő ki és táplálkozik. Minden nemzet akkor bukott el, amikor a családi erkölcs meglazult és a család széthullott. Ezért van minden egyen nemzet életében oly elhatározó jelentősége a családi életnek és a házasságokkal kapcsolatos család erkölcsnek.

Adva van tehát a nemzet lelkéből kitörő vágy: az élni akarás vágya.

Az egyéni erköcstelenséget ennek a nagy eszmének az útjából el kell távolítani, nehogy a nagy gondolat megvalósulását akadályozza, vagy megtörje.

házassági törvényünk rendszerében, kizárólag a *birói meggyőződés mértékéhez igazodik*.²⁶⁾

A kifejtettek után csak arra utalok, hogy a Kúria bölcsesége és nemes liberalizmusa mindig megtalálta azt a mértéket, amely a családi erkölcsöt egyensúlyban tudta tartani a társadalmi törekvésekkel. Ez történik a mindkét fél vétkessége esetében kért bontások egységes elbírálásakor is.

Nem a kivételes, kedvező helyzetben lévők hóbortja kell, hogy irányadó legyen a nagy és széles rétegek erkölcsi magatartásának megítélésében, hanem a tisztességes, békés állampolgárok becsületes életmódjához és a nemzet egységes erkölcsi fel fogásához igazodó magatartás.

A házasság szerencséjének titka nem az új kísérletek lehetőségében (könnyű válás), hanem az erkölcsi meggyőződés komolyságában és a vállalt kötelezettségek sorsszerű hordozásában rejlik.

JOGALKOTÁS.

A versenytörvény módosítása. A gazdasági válság, a fogyasztók csökkenő vásárlóképesége kielezi a kereskedelmi életben az üzleti versenyt, a harcot a fogyasztóért. Tíz esztendő versenytörvényünk nem bizonyult elég hatályosnak a kereskedelmi élet kinövéseinek leküzdésére. Ez készítette a törvényhozást az 1933. évi XVII. t.-c. megalkotására, mely az ipartörvény vonatkozó szakaszait és az 1923: V. t.-c. 29. §-át hatályon kívül helyezve, az ott lefektetett elvek szerint részletesen foglalkozik egyes, ma erősen elharapózott versenycselekményekkel.

A törvény első fejezete, mely az üzleti hirdetések korlátozásával foglalkozik, iparrendészeti jellegű. Az első szakasz, mely az egész fejezet generális szabályát tartalmazza, tiltja az áruknak valamely alkalmoszerű vásárlási lehetőségre utaló vagy a rendes üzleti forgalmon kívül eső eredetüekként való hirdetését. Ugyancsak tilos az iparhatóság engedélye nélkül kereskedőnek saját árukészletét kiárúsítás, üzletfelosztás vagy más hasonló körülmény hirdetésével árusítani. Az engedélyt az első fokú iparhatóság adja meg a kereskedelmi és iparkamara véleménye alapján, ha a folyamodó kellőképpen igazolta a fentemlített körülmények valóságát. Az engedélyben megjelöli az árukészletet, melynek kiárúsítására az engedély vonatkozik, a hir-

²⁶⁾ A német polgári törvénykönyv az 1568. §-ban szabályozza a relatív bontóokok alapján való bontást.

Ezzel kapcsolatban Th. Engelmann foglalkozik a feldultsággal: Der Subjective Tatbestand des §. 1568. BGB. („Recht“ 1916.). Ugyanitt 1917-ben: Schubert: Ugyanazon cím alatt.